ISSN 2181-3187

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING RIVOJLANISH SOXALARI KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH OMILLARI VA ULAR BILAN ISHLASH

Kojabaeva Dilbar Tursinbaevna

Qoraqalpog'iston Respublikasi Mo'ynoq tumani 6-son DMTT direktori

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolaning rivojlanish sohalari kompetensiyalari bayon qilingan. Bolaning rivojlanish sohalari kompetensiyalarining metodologik asoslari ko'rsatib berilgan. Jumladan, maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasiga oid konsepsiyalarga ham alohida to'xtalib o'tilgan.

Аннотатsiя: В данной статье описаны компетенции в области развития ребенка. Показаны методологические основы компетенций в сферах развития ребенка. В частности, обсуждались также концепции, касающиеся сферы дошкольного образования и воспитания.

Abstract: This article describes the competences in the areas of child development. Methodological bases of competences in the child's development areas are shown. In particular, the concepts related to the field of preschool education and upbringing were also discussed.

Kalit so'zlar: bola, koppetensiyalar, rivojlanish sohalari kompetensiyalari, jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzining shakllanishi, ijtimoiy-hissiy rivojlanish, nutq, muloqot, o'qish va yozish malakalari, bilish jarayonining rivojlanishi.

Ключевые слова: ребенок, кокомпетенции, компетенции в областях развития, физическое развитие и формирование здорового образа жизни, социально-эмоциональное развитие, речь, общение, навыки чтения и письма, развитие познавательного процесса.

Key words: child, co-competences, competences in developmental areas, physical development and formation of a healthy lifestyle, social-emotional development, speech, communication, reading and writing skills, development of the cognitive process.

"O'zbekiston respublikasi prizidenti Shavkat Miromonivich Mirziyoyev. Darxaqiqat bugungi kunda O'zbekiston taraqiyotini taminlashi uchun ham Jismoniy va manaviy sog'lom ,intelektual salohiyatli bo'lib yetishishi zarur. Bugungi kunda bolaning rivojlanish sohalarini shakillantirishda 2020- Yil 22-dekabrdagi qabul qilingan maktabgacha ta'lim va tarbiyani davlat ta'lim standartiga ko'ra ilmiy- uslubiy yondashish kerakligi aytib o'tiladi.

ISSN 2181-3187

Bu standartga ko'ra bolalarning rivojlanish kompitensiyasiga ko'ra, Jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzining shakillanishi- yani O'z imkoniyatlari va yoshi bilan bog'liq jismoniy rivojlanish meyorlariga mos ravishda ko'rsatadigon faolligi , o'z harakatlarini hissiyot va sezgi organlarini boshqarilishi kiradi. Lekin bu davrda u o'z harakatlarini anglay olmaydi. Nutq va muloqot ta'sirida bolaning ichki dunyosi shakllana boshlaydi. Bolaning kattalar bilan munosabat shakli o'zgaradi, atrofidagi voqea-hodisalarga munosabat bildiradi. Natijada bolalar kommunikativ faoliyatni o'zlashtira boshlaydilar. Maktabgacha katta yoshdagi bolalar kattalar bilan muloqotga kirishadi, o'z atrofidagi jarayonlar bilan bog'liq ravishda so'z zaxirasi kengayib boradi. Bola o'zi shaxs sifatida muloqotni o'rganadi. Bu davr kommunikativ kompetensiyani shakllantirish juda ham muhimdir. Chunki bolalarda "Men" konsepsiyasi shakllanib bo'ladi, ya'ni individuallik yuzaga keladi, o'z-o'zini ko'rsatish ustuvorlik qiladi o'z fikrini erkin ifodalaydi. Individuallashishda bolalarning muloqot qilish ehtiyojlariga bog'liq o'zgarishlar kuzatiladi. Bunda bolalar asta-sekin ommaviy munosabatlarga kirisha boshlaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish orqali ularni maktab ta'limiga intensiv tayyorlash masalasi dolzarb sanalmoqda. Mana shu jarayonda bolaning rivojlanish sohalari kompetensiyalarini shakllantirishga e'tiborni qaratish davr talabi sifatida dolzarbligini hech qachon yo'qotmaydi. Chunki barkamol avlod tarbiyasi har qaysi davlatning eng asosiy ustuvor vazifasi hisoblanadi. Bu borada birinchi prezidentimiz Islom Karimov shunday degan edilar;-" Har qaysi davlat, har qaysi millat o'z farzandlari qiyofasida, unib-o'sib kelayotgan yosh avlod timsolida shu xalqqa xos eng go'zal fazilatlarni namoyon etadigan, uning ezgu orzu-niyatlarini amalga oshirishda mardlik va fidoyilik ko'rsatishga qodir bo'lgan o'z tayanchi va suyanchini ko'rishi tabiiydir.

- **Kompetentsiya** -bolaning bilim, ko'nikma, malaka va qadriyatlari majmuidir. Boshlang'ich kompetentsiyalar, rivojlanish sohasidan qat'i nazar,bola shaxsi shakllanishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi.
- **Bilish kompetentsiyasi** – atrofdagi olamni ongli ravishda idrok qilish va olingan bilim, ko'nikma, malaka va qadriyatlardan o'quv va amaliy vazifalarni hal qilish uchun foydalanish.

MAKTABGACHA YOSHDAGI (6-7) YOSH BOLANING UMUMIY MUHIM KOMPITENSIYALARI.

- «Kommunakativ kompitensiya
- Muloqot vositalaridan turli vaziyatlarda foydalanish mahorati.
- Ijtimoiy kompitensiya

- Kottalar va tengdoshlar orasida hayotiy vaziyatlarda, ular bilan bo’lgan muloqotda Axloq qoidalari va meyorlari hisoblanadi
- O‘yin kompitensiyasi
- Bilim tajriba va ko’nikmalardan ijodiy foydalanish .
- Bolaning o’quv jarayoni va uni Tashkillashtirish asosidir.
- Bilish kompitensiyasi
- Atrofdagi olamni ongli ravishda idrok qilish va olingan bilim ,ko’nikma , malaka va qadriyatlardan o’quv va amaliy vazifalarni hal qilish ko’nikmasi .

Hozirgi kunda maktabgacha ta’lim jarayonida bolalarda kommunikativ kompetensiya yetarli darajada shakllanmayapti. Natijada maktab ta’limiga qadam qo‘ygan bolalarning aksariyati turli hayotiy vaziyatlarda muammoga uchramoqdalar. Bolalar maktabgacha ta’limda olgan bilim va ko‘nikmalarini mustaqil fikrlash orqali namoyon etishlari lozim, biroq ularda so‘z boyligini yetarli emasligi sababli muloqotga qiyinchilik bilan kirishadilar. Shuning uchun ham ularning nutqini rivojlantirish, lug‘at zaxirasini boyitish zarur.

O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablarida bola kompetensiyasi tushunchasiga ma’lum bir yosh davriga xos bo‘lgan vazifalarni maqsadli bajarish uchun yetarli bo‘lgan bolaning bilimi, ko‘nikmasi, malakalari hamda qadriyatlari deb ta’rif beriladi1 . Maktabgacha ta’lim-tarbiya jarayonida mazkur kompetensiyani bajarish asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Shuningdek, maktabgacha ta’lim muassasasining “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturida maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishining soha kompetensiyalari tarkibida kommunikativ kompetensiya alohida mezon sifatida belgilab berilgan bo‘lib, muloqot vositalaridan turli vaziyatlarda foydalana bilish ko‘nikmasi deb izohlangan . Shu bilan bog‘liq holda bajarilishi rejalashtirilayotgan tadqiqot davlatning ijtimoiy buyurtmasi talablarini bajarishga oid vazifalarni ko‘zda tutadi.

Bazi bolalar o‘zining , ichki muhitini rivojlantirish ko’zda tutiladi .Bolani har tomonlama tarbiyalash rivojlantirishni taminlashda maktabgacha ta’lim tashkilotining otaonalar bilan o’zaro hamkorlikdagi ishlari muhim hisoblanadi.

- Ota –onalarning maktabgacha ta’lim tashkilotidagi fikrlarini inobatga olish.
- Ilk rivojlanish masalalarida ota-onalarga bilim berish ko’nikmasi.
- Ota –onalarni o’quv-tarbiyaviy jarayonda faol qatnashib borishi.

Ota –onalarning tashkilot hayotida ishtirok etish borasidagi fikrlarini tashabbuslarini qo’llab quvvatlash lozim .

“Jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzining shakllanishi” sohasidagi o‘quv-tarbiyaviy faoliyat yakunlanganidan so‘ng 6-7 yoshli bola:

- o‘z imkoniyatlari va yoshi bilan bog‘liq jismoniy rivojlanish me’yorlariga mos ravishda jismoniy faollik ko‘rsatadi;
- turli harakatchanlik faolligini uyg„un ravishda va maqsadli bajarishni biladi; turli hayotiy va o‘quv vaziyatlarida mayda motorika ko‘nikmalaridan foydalanadi;

•o‘z harakatlarini hissiyot va sezgi organlari yordamida boshqaradi; shaxsiy gigiena malakalarini qo‘llaydi;

•sog‘lom turmush tarzi va ovqatlanish asoslarini biladi;

•xavfsiz hayotiy faoliyat asoslari qoidalariga rioya qiladi.

“Jismoniy rivojlanish va sog‘lom turmush tarzining shakllanishi” sohasidagi o‘quv-tarbiyaviy faoliyat yakunlanganidan so‘ng 6-7 yoshli bola:

Bolaning rivojlanish sohalari kompetensiyalari borasidagi ilmni o‘rganar ekanmiz, bunda rivojlangan Sharq mamlakatlaridan Yaponiya va Xitoyning o‘ziga xos jihatlari borligiga amin bo‘ldik. Masalan, Yaponiyada bu kompetensiyalar maktabgacha tarbiya berishdagi beshta yo„nalishni o‘z ichiga qamrab olgan bo‘lib, bular quyidagilardan iborat.

✓ ijtimoiy munosabatlar;
✓ salomatlik, havfsizlik;
✓ til;
✓ atrof muxit;
✓ his-tuyg„ularini ifodalash.

Bugungi kunda bizning mamlakatimizda ham maktabgacha ta’lim tashkilotlariga bolalarning kengroq qamrab olish maqsadida xususiy maktabgacha ta’lim tashkilotlari va uy bog’chalar faoliyatiga katta e’tibor qaratilmoqda. Lekin Xitoy davlatidan farqli jihati, bizda qabul qilingan davlat standartlari barcha maktabgacha ta‟lim tashkilotlariga, jumladan, davlat va nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlariga bir xilda amalga oshirilishi belgilab berilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi qonuni. 2019 yil 16 dekabr. https://lex.uz.

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Maktabgacha ta‟lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida”gi VMQ 802-sonli qarori. 2020 yil 22 dekabr. https://lex.uz.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 maydagi “Maktabgacha ta‟lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-sonli qarori. https://lex.uz.

4. Prezident Shavkat Mirziyoyevning O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga va xalqiga murojaatnomasi. 2020 yil 29 dekabr. https://president.uz.

5. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi va YUNESKO hamkorligida. (2018) I.V. Grosheva, L.G. Evstafeva, D.T. Maxmudova, Sh.B.